

Богдана ЖОРНЯК,
 orcid.org/0000-0002-9122-9323
 кандидат педагогічних наук,
 завідувач кафедри музичних дисциплін
 Луцького педагогічного коледжу
 (Луцьк, Україна) bogdana.zhorniak@gmail.com

Мар'яна ТОМАШІВСЬКА,
 аспірант
 Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії
 імені Тараса Шевченка
 (Кременець, Україна) 7845@ukr.net

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті охарактеризовано важливі методичні підходи до формування професійної компетентності майбутнього учителя музики засобами українського народного мистецтва. Проблема формування творчої компетентності майбутнього учителя музики розглядається в контексті вивчення його інтересів, художніх нахилів, освітніх потреб; формування і розвитку його педагогічних вмінь і здібностей; впливів соціального середовища на розвиток творчої особистості. Авторами обґрунтовано доцільність використання компетентнісного підходу у вищій освіті як методологічної основи професійної підготовки майбутніх учителів музики.

Стаття висвітлює значення та роль українського народного музичного мистецтва у професійній підготовці кваліфікованих учителів музики та розвитку їх професійної компетентності як сукупності отриманих у процесі навчання необхідних знань, умінь і навичок студентів, що забезпечують їх готовність до майбутньої продуктивної педагогічної діяльності.

Ключові слова: майбутні учителі музики, педагогічні підходи, професійна компетентність, українське народне музичне мистецтво.

Bogdana ZHORNIAK,
 orcid.org/0000-0002-9122-9323
 Candidate of Pedagogical Sciences,
 Head of the Department of Musical Disciplines
 Lutsk pedagogical college
 (Lutsk, Ukraine) bogdana.zhorniak@gmail.com

Maryana TOMASHIVSKA
 Postgraduate Student,
 Kremenets Humanitarian and Pedagogical Academy
 named after Tarasa Shevchenko
 (Kremenets, Ukraine) 7845@ukr.net

PEDAGOGICAL PRINCIPLES AND PRINCIPLES FORMING PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE MUSIC INSTITUTES BY UKRAINIAN PEOPLE'S MUSIC ART

The article describes important methodological approaches to the formation of the professional competence of the future teacher of music by means of Ukrainian folk music art. The problem of forming the creative competence of the future teacher of music is considered in the context of studying his interests, artistic inclinations, educational needs; the formation and development of his pedagogical skills and abilities; the impacts of the social environment on the development of the creative personality. The authors substantiated the expediency of using the competence approach in higher education as a methodological basis for the training of future music teachers. After all, it is the competence approach that involves the training of an educated, qualified specialist capable of revealing his own personality in the process of his teaching activity. Competence is an indicator that enables a future music teacher to determine their own readiness for future pedagogical work, further personal professional development.

The article analyzes the main principles of the competence approach: diagnostic, that is, orientation towards the achievement of a diagnosed result, which manifests itself in behavior and thinking; complexity, interdisciplinarity – taking into account both education and external environmental factors and influences; multifunctionality: competence cannot be characterized by one ability or property, it is the ability to solve a set of tasks.

The authors highlight the importance and role of Ukrainian folk music in the professional training of qualified music teachers and the development of their professional competence. It is Ukrainian folk music art capable of ensuring the implementation of not only didactic, educational and developmental functions of the pedagogical process, but also, above all, sociocultural, ethnocultural and professional functions. The competent and creative use by future teachers of the valuable achievements of folk music art contributes to the formation of their national consciousness, spiritual culture, social-personal, professional, musicology, artistic-aesthetic, ethnocultural and other competences.

Key words: future teachers of music, pedagogical approaches, professional competence, Ukrainian folk musical art.

Постановка проблеми. На сучасному етапі модернізації системи мистецької освіти в Україні проблема якості підготовки майбутніх фахівців, набуття ними загальних фахових і спеціальних компетентностей посідає одне із провідних місць. Важливого значення набуває компетентнісний підхід у вищій освіті, який уособлює інноваційні засади освіти та відповідає прогресивним світовим стандартам, а також передбачає підготовку освіченого, кваліфікованого фахівця, духовно багатого учителя музики, здатного розкрити власну індивідуальність у процесі професійної діяльності. Це передбачає оновлення змісту діяльності вищої школи, орієнтованої на різні кваліфікаційні рівні та розвиток креативності майбутніх учителів.

Аналіз досліджень. Сьогодні, коли з певних об'єктивних причин у нашому суспільстві бракує духовних і моральних передумов для справді гармонійного формування і розвитку особистості молодої людини, єдиним прийнятним і реальним виходом з цієї ситуації залишається звернення до вічних моральних і етичних цінностей, що збереглися у глибинній народній психології, етнічній культурі і українському народному мистецтві. Ідея виховання особистості українця на основі народного мистецтва не нова. Її відстоювали свого часу відомі філософи, педагоги, письменники, культурологи, зокрема М. Бахтін, М. Бердяєв, М. Грушевський, М. Драгоманов, О. Духнович, М. Максимович, О. Потебня, С. Русова, Леся Українка, А. Макаренко, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський, І. Франко, П. Чубинський та інші.

Вагомий внесок у теорію і практику морально-естетичного виховання засобами народного музичного мистецтва зробили відомі українські композитори М. Вериківський, С. Гулак-Артемівський, П. Козицький, М. Колесса, М. Леонтович, М. Лисенко, С. Людкевич, Л. Ревуцький, М. Скорик, В. Сокальський, Я. Степовий, К. Стеценко, І. Шамо, Б. Яворський та інші.

Проблеми теорії і практики використання надбань народного мистецтва у вихованні осо-

бистості сьогодні піднімають такі відомі вчені, як А. Болгарський, О. Дем'янчук, А. Козир, О. Кононко, М. Костриця, В. Обозний, М. Стельмахович, В. Струманський, В. Сявко, Г. Філіпчук та інші. Втім, варто зауважити, що більшість досліджень ґрунтується на педагогічному аспекті використання народного мистецтва у навчанні та вихованні переважно молодших школярів, тоді як національний напрям виховання старших школярів, студентської молоді лишається поза увагою. Сучасна освіта покликана забезпечити реалізацію не лише дидактичної, виховної та розвивальної функцій педагогічного процесу, а й передусім соціокультурної, етнокультурної, професійної.

Означені проблеми супроводжується низкою наявних в суспільстві суперечностей між потребою суспільства в збереженні національної самобутності українців і недостатньою увагою соціально-культурних інститутів до процесів етнічної соціалізації молодого покоління; зростанням національної самосвідомості молоді, її зацікавленості українським народним мистецтвом, назрілими вимогами суспільства до рівня національного виховання майбутніх учителів і реальним рівнем їх готовності до реалізації практичних завдань формування в учнів духовно-моральних цінностей, національної свідомості, глибокої поваги до спадкоємних здобутків українського народу.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні значення українського народного музичного мистецтва у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів музики.

Виклад основного матеріалу. У словнику професійної освіти компетентність визначається як сукупність знань і вмінь, необхідних для ефектively професійної діяльності: уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію (Мардахаєв, 2002).

В. Мішеченко вважає, що компетентність означає не тільки професійні знання і досвід, а й ставлення до справи, здатність ефективно використовувати знання й уміння, а також особистісні

якості для досягнення необхідного результату (Мішедченко, 2012).

Компетентність учителя, за визначенням О. Пометун, потрібно сприймати як об'єктивну категорію, що фіксує суспільно визнаний комплекс певного рівня знань, умінь, навичок, ставлень, завдяки яким педагог здатний здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності (Пометун, 2004).

І. Зимня розглядає компетентнісний підхід у вищій школі як стратегічний напрям розвитку всіх компонентів системи освіти (Зимня, 2003).

В. Антипова формулює такі принципи компетентнісного підходу:

1) діагностичність, тобто орієнтація на досягнення діагностичного результату, який виявляє себе в поведінці та мисленні; 2) комплексність, міждисциплінарність – урахування як освітніх, так і зовнішніх, середовищних чинників і впливів; 3) багатофункціональність: компетентність не може бути охарактеризована одним умінням чи властивістю, вона є здатністю до розв'язання сукупності завдань (Антипова, 2006).

В сучасних умовах модернізації вищої музичної педагогічної освіти переосмислюється концептуальна база фахової підготовки педагога-музиканта. Функціонуючий в освіті компетентнісний підхід діє на всіх напрямках цього процесу – загальнокультурному, музикознавчому, методико-практичному, виконавському. Доцільно виділити окремі найбільш важливі методичні підходи до формування професійної компетентності майбутнього учителя музики: аксіологічний; системний або комплексний; синергетичний; комунікативний; культурологічний; особистісний; гуманістичний; технологічний; діяльнісний; інтеграційно-природовідповідний; компетентнісний.

Використання компетентнісного підходу у фаховій підготовці майбутніх педагогів-музикантів забезпечує формування основних фахових компетентностей, які мають засвоїти студенти під час навчання.

Безперечно, ті знання, уміння й навички, які студент отримує під час навчання, є важливими, але саме компетентність є тим індикатором, що дає змогу майбутньому вчителю музики визначити власну готовність до життя, свого подальшого особистого професійного розвитку.

Сьогодні проблема формування професійної компетентності майбутнього учителя музики розглядається в контексті вивчення його інтересів, художніх нахилів, освітніх потреб; формування і розвитку його педагогічних вмінь і здібностей.

Перевага компетентнісного підходу у підготовці кваліфікованого педагога-музиканта полягає у тому, що він дозволяє зберігати гнучкість й автономію у структурі і змісті навчального плану. Компетентнісна модель фахівця, зорієнтованого на галузь професійної діяльності, є описом того, яким набором компетенцій має володіти випускник ЗВО, до виконання яких функцій він має бути підготовлений і яким має бути рівень його готовності до виконання конкретних обов'язків.

Професійна компетентність педагога-музиканта визначається не лише базовими науковими знаннями та вміннями, розвиненим чуттєвим досвідом, але і ціннісними орієнтаціями спеціаліста, мотивами його діяльності, соціально-професійного виховання, розумінням себе у світі і світу навколо себе, стилем спілкування з учнями і з тими, з ким працює учитель, його педагогічною і етичною культурою, розвиненими потребами, здатністю до творчого професійного розвитку.

Сучасна педагогічна наука при визначенні моделі компетентності вчителя вказує на такі рівні:

1) компетентність як здатність до інтеграції знань і навичок, до використання її в умовах змін зовнішнього середовища, в якому відбуваються постійні зміни;

2) концептуальна компетентність;

3) компетентність в емоційній сфері в галузі сприйняття (Арябкіна, 2010).

У професійній підготовці майбутніх учителів музики О. Щолокова, аргументуючи педагогічну доцільність компетентнісного підходу, наголошує на необхідності трансформації змісту мистецької освіти з урахуванням таких особливостей, як визначення переліку ключових компетентностей учителя; обґрунтування змісту кожної з них; відбір змісту навчального предмета, який може забезпечити формування окремої компетентності; встановлення рівня та показників сформованості різних компетентностей на кожному етапі й кожного року навчання; розроблення системи контролю та корекції процесу формування компетентностей студентів (Щолокова, 2007).

Ми вбачаємо професійну компетентність учителя музики в єдності показників його теоретичної та практичної підготовки до професійної діяльності. Основою означеної компетентності майбутнього педагога-музиканта є активний інтерес до мистецької галузі знань, якісне викладання предмета.

Сьогодні, відроджуючи національну освіту, нам необхідно насамперед відроджувати давнє українське народне мистецтво, його життєствер-

джуєче начало, виражені в ньому ідеї світла, добра і гармонії. З раціональної точки зору звернення до народних традицій – це проблема неперервності культурного розвитку. Адже національна культура – це культура нації, і «... все надбання, сприйняте нею, органічно входить до репродуктивного і продуктивного потенціалу її культури» (Щолокова, 2007).

Народне мистецтво є формою суспільної свідомості, яка, як і інші форми свідомості, відображає життя, реальну дійсність. Але це особливий вид пізнавальної діяльності. На відміну від науки, народне мистецтво дає пізнання України – суспільних відносин, побуту, характеру людей – не в наукових поняттях, а в образах. Відкриваючи і відображаючи дійсність в русі і розвитку засобами художніх, словесних образів, мистецтво емоційно впливає на людину, виховує здатність естетично сприймати світ.

На процес формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами народного мистецтва впливають такі важливі механізми:

– розвинуте естетичне сприйняття і бачення творів українського народного музичного мистецтва;

– духовно-естетичне спілкування з народною музикою;

– художнє виховання студентів, яке формує у них здатність сприймати, відчувати, оцінювати і любити народне мистецтво, насолоджуватись ним;

– художньо-творча діяльність, пов'язана з народним мистецтвом, яка розвиває професійні здібності і формує фахові компетентності майбутніх учителів.

Українське народне мистецтво посідає сьогодні важливе місце у процесі цілеспрямованого

формування загальнолюдських норм суспільної свідомості, розвитку духовно-етичних почуттів, моральної поведінки молоді, насамперед тих, хто готується до професійної педагогічної діяльності. І саме грамотне і творче використання майбутніми учителями цінних надбань народного мистецтва може забезпечити формування їх національної свідомості, духовної культури, соціально-особистісних, фахових, музикознавчих, художньо-естетичних, етнокультурних та інших компетенцій.

В основі формування професійної компетентності майбутнього учителя музики народне музичне мистецтво виступає унікальною формою суспільної свідомості. Воно розкриває основи національного світогляду нашого народу, національну психологію, історичні традиції, які поєднують минуле, сучасне і майбутнє, що склались історично і передаються від покоління до покоління. Адже, лише пам'ятаючи своє минуле, шануючи та зберігаючи його духовну культуру, національні цінності і святині, можна відродити унікальність нашої нації.

Висновки. Компетентність майбутнього учителя музики можна визначити як цілісний мотиваційно-рефлексивний, художньо-естетичний комплекс, що дозволяє майбутньому учителю вільно оперувати музикознавчими, когнітивними, естетичними компетенціями і досягати високих результатів у своїй професійній діяльності. Важливо, щоб у процесі відбору кращих зразків народного музичного мистецтва з метою їх використання у навчальному процесі було дотримано канонів щодо високої змістової та художньої їх якості, відповідності вимогам змісту навчальних програм та доступності для їх сприйняття студентами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антипова В. М. Компетентный подход к организации дополнительного педагогического образования в университете. В. М. Антипова, К. Ю. Колесина, Г.А. Пахомова. Педагогика. 2006. № 8. С. 57–62.
2. Арябкина И. В. Формирование культурно-эстетической компетентности учителя младшей школы на основе личностно-ориентированного подхода: теоретические аспекты. М.: Кальвария, 2010. 240 с.
3. Глоссарий терминов рынка труда, разработки стандартов, образовательных программ и учебных планов. Турин: Европейский фонд образования, 1997. 160 с.
4. Эстетическое воспитание и развитие детей / Под ред. Е.А. Добровской, С.А. Козловой. М.: Академия, 2002. 328 с.
5. Зимняя И. Ключевые компетенции – новая парадигма результатов образования. Высшее образование сегодня. 2003. № 5. С. 34–42.
6. Мішеченко В. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя музики в умовах вищого навчального закладу. Проблеми підготовки сучасного вчителя, 2012, № 6 (Ч. I.). С. 251–257.
7. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в довід зарубіжних країн. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. К., 2004. С. 36–45.
8. Словарь по социальной педагогике: Учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений. Авт.-состав. Л.В. Мардахаев. М.: Академия, 2002. 368 с.
9. Щолокова О. П. Модернізація фахової мистецької освіти у контексті сучасних гуманістичних ідей. Теорія і методика мистецької освіти. К., 2007. Вип. 4 (9). С. 11–15.

REFERENCES

1. Antypova V. M. Kompetentnochnyy podkhod k orhanyzatsyy dopolnytelnoho pedahohycheckoho obrazovanyya v unyvercytete / V. M. Antypova, K. YU. Kolecyna, H.A. Pakhomova. Pedahohyka. 2006. № 8. С. 57–62 [in Russian].
2. Aryabkina Y. V. Formirovaniye kulturno-éctetycheckoy kompetentnochny uchytelya mladshey shkoly na ocnove lychnochno-oryentirovannogo podkhoda: teoreticheskiye aspekty. M.: Kalvaryya, 2010. 240 с. [in Russian].
3. Hlocaryy terminov rynka truda, razrabotky standartov, obrazovatelnykh prohramm y uchebnykh planov. Turyn: Evropeyskiy fond obrazovaniya, 1997. 160 с. Éctetycheckoe vospityaniye y razvitye detey / Pod red. E.A. Dobrovckoy, C.A. Kozlovoy. M.: Akademyya, 2002. 328 с.
4. Éctetycheckoe vospityaniye y razvitye detey // Pod red. E.A. Dobrovckoy, C.A. Kozlovoy. M.: Akademyya, 2002. 328 с. [in Russian].
5. Zymnyaya Y. Klyuchevyye kompetentsyy – novaya paradyhma rezultatov obrazovaniya Y. Zymnyaya. Vyshee obrazovaniye céhodnya. 2003. № 5. С. 34–42 [in Ukrainian].
6. Mishedchenko V. Formuvannya profeciynoyi kompetentnochni maybutnoho vchytelya muzyky v umovakh vyshchoho navchalnoho zakladu / Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelya, 2012, № 6 (CH. I). С. 251–257 [in Ukrainian].
7. Pometun O. I. Teoriya ta praktyka poclidovnoyi realizatsiyi kompetentnochnoho pidkhodu v docvid zarubizhnykh krayin. Kompetentnicnyy pidkhid u suchasniy osviti: cvitovyy docvid ta ukrajincki perspektyvy. K., 2004. С. 36–45 [in Ukrainian].
8. Slovar po sotsyalnoy pedahohyke: Uchebnoe posobye dlya stud. vyssh. ucheb. Zavedenyy. Avt.-sostav. L.V. Mardakhaev. M.: Akademyya, 2002. – 368 s. [in Russian].
9. Shcholokova O. P. Modernizatsiya fakhovoyi mystetskoyi osvity u konteksti suchasnykh humanistychnykh idey / O. P. Shcholokova. Teoriya i metodyka mystetskoyi osvity. K., 2007. Vyp. 4 (9). S. 11–15 [in Ukrainian].